

„ЧЕКОР НАПРЕД“ ВО „ОТКРИВАЊЕТО“ НА АСАМАТИ

Стјепан Антољак во одговор на мојот прилог „Потеклото и значењето на некои топоними во Македонија“¹⁾ неодамна објави статија во списанието „Историја“ под наслов: Уште нешто за „Асамати“.²⁾ Авторот, во неа, со употреба на несоодветна литература, прави „извесни корекции“ и дава „некои поточни временски и црквеноисториски објаснувања“. Притоа, и со нив, тој повторно настојува да ја протурка измислената „топономастичка загатка“.³⁾ Имено, Ст. Антољак, во заклучокот што го дава, уште еднаш сака, и тоа по секоја цена, да го увери читателот дека „Асамати го добил својот грчки назив (и тоа по неговата претпоставка) во врска со богомилите кои можеле (можеби б.м.) и се викале 'Ασμάτοι помеѓу 11 и 13 век“.⁴⁾ Статијата во целина, меѓу ветвото има и нешто ново. Тоа е обидот најнапред да се датира староста на името Асамати, а потоа и како страничен продукт да се расправи со оние што не го делат неговото мислење, на начин и со зборови што не се вообичаени на страниците на ова списание. Имено, Ст. Антољак во својата прва статија со ниеден збор не го покажал постојното и усвоеното мислење за потеклото на топонимот Асамати што своевремено го забележал К. Јиречек.⁵⁾ Во втората статија, по моето укажување дека постои и друго објаснување за Асамати, тој, место да го затвори „прашањето“, се зафатил со неблагоприятна работа и со евтини зборови да го дискредитира пишувањето на споменатиот историчар. Наводно, „Јиречек што пишува . . .“ за „преспанското село Асамати . . . тоа е само негова претпоставка и ништо повеќе“.⁶⁾ Освен тоа,

1) Историја, VII, Скопје 1971, 1, стр. 169—170.

2) Историја, VIII, Скопје 1972, 1, стр. 115—123.

3) С. Антољак, Асамати (Една топономастичка загатка), Историја, IV, Скопје 1968, 2, стр. 100.

4) С. Антољак, уште нешто за „Асамати“, Историја, VIII, 1, стр. 123.

5) С. Jireček, Das christliche Element in der Topographischen Nomenclatur der Balkanländer, Wien 1897, стр. 9 и 44.

6) С. Антољак, наведена статија, стр. 119.

Ст. Антољак му забележува на К. Јиречек дека пишува „произволно“⁷⁾ и дека прави заклучок „направо“ (без многу да мисли б.м.)⁸⁾. Авторот, откако се испукал на првиот нишан, го сврте перото и против мене и притоа ми прилепил работи на кои не сум ни помислувал. Наводно, дека сум работел како К. Јиречек и дека во „толкувањето на топонимот напосто идејно (сум) го копира“⁹⁾ Со други зборови, реафирмацијата на едно усвоено мислење Ст. Антољак ја извртува во идејно копирање. Освен тоа, тој, на нему својствен начин, рошкал по мојот текст и притоа исчепкал материјал со кој наводно ја става под сомневање исправноста на моите наводи, а заедно со нив и на мојата работа. Најнапред, Ст. Антољак покажал крајна недоверба спрема цитатите што не биле поткрепени со „современ извор“. Имено, тој ми забележува дека сум ја привел, според Фр. Бабингер, како пример месноста Асомата (кај Антољак стои Асамати б.м.), иако тој во својата книга „не цитира ниеден современ извор од 15 век за да можеме тоа така да го тврдиме“.¹⁰⁾ Меѓутоа, Фр. Бабингер, во предговорот на германското издание на наведената монографија, пишува за работата што ја вложил при изборот на извори и дека по барање на издавачот се откажал од белешките.¹¹⁾ Освен тоа, пред неколку години, е објавена и кратката содржина од „современиот извор“ што своевремено го користел Фр. Бабингер.^{11a)} Таму, во споменатата книга, на стр. 147, под 1452 година е забележен топонимот Асомату (Асомата). Впрочем, Ст. Антољак во првата статија прави „заклучок дека овој локалитет... отпрво се викал Асомати“,¹²⁾ а во втората статија ја датира староста на топонимот „помеѓу 11 и 13 век“,¹³⁾ без да ги потврди наводите со научен апарат. Уште нешто, Ст. Антољак на себе си дозволува и недоследност и привид, па затоа ме чуди што од мене бара: „нека докаже Томоски каде уште имало повеќе населби што го носеле името Арангел — во Македонија, освен кичевското село Арангел“.¹⁴⁾ Поправо, авторот, сомневајќи се во вистинитоста на мојот навод, ме изведува пред судот на јавноста и едновременно ме повикува да го докажам своето тврдење. Барањето за исказ, најнапред да се пополни со зборот „порано“ како што и стои во мојот текст на стр. 170. Потоа го

7) Исто, стр. 116.

8) Исто, стр. 120.

9) Исто, стр. 120.

10) Исто, стр. 116, бел. 7.

11) Fr. Babinger, *Mehmed der Erober und seine Zeit*, München 1953, Vorwort XI.

11a) Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, 5 Teil, Regesten von 1341—1453. München und Berlin 1965.

12) С. Антољак, Асамати, стр. 101.

13) С. Антољак, Уште нешто за „Асамати“, стр. 123.

14) С. Антољак, нав. статија, стр. 119.

повторувам искажувањето дека „во топонимијата на Македонија порано имало повеќе населби“ со тоа име. Имено, во XV век во костурскиот вилает, според пописниот дефтер № 237, постоело село Архангелово.¹⁵⁾ Потоа, името *Αρχαγγελος* е забележано меѓу имотите на манастирот Мавриотиса.¹⁶⁾ Најодзади и во „Кичевија“ на Тома Смиљаниќ стои, дека над кичевското село Кнежино „имало остатака старих насеља: у Дрмници, Дренову, Кутелу, Аранѓелу, Маркулецу и Гавазу.“¹⁷⁾

*

Целиот состав на Ст. Антољак за потеклото на топонимот Асамати се потпира врз неколку поставки и тоа:

- 1) Врз двојниот назив на црквата во с. Асамати.
- 2) Врз називот Арангел на црквата во с. Асамати.
- 3) Врз плуралниот облик на топонимот и
- 4) Врз употребата на Асамати без придавката „свети“.

Црквата во с. Асамати своевремено ја рекогносцирал Г. Бошковик под име Арангел.¹⁸⁾ На теренот јас разбрав и за вториот назив, за Св. Наум. Меѓутоа, Ст. Антољак прави заклучок од тоа за „неодредено и несигурно име на црквата во Асамати“ и дека тоа нешто „не би можело никако да му го даде на ова село . . . плуралниот топоним Асомати или Асамати, туку само сингуларниот Асомат(а) или Асамат(а)“.¹⁹⁾ Најнапред да потсетам дека во Македонија има цркви што биле посветени прво на еден, па потоа на друг светец. Познато е дека сегашната црква Св. Климент во Охрид „од начало била посветена на Св. Богородица“.²⁰⁾ Впрочем, и за црквата Св. Наум на Охридското Езеро се знае дека порано била посветена на Св. Арангел Михаил.²¹⁾ Наумовата црква, според мислењето на Димче Коцо, била до темели урната и во турскиот период на неа во две етапи е сосидана сегашната црква на манастирот Св. Наум.²²⁾

¹⁵⁾ М. Соколоски, Костур и Костурско во средината на XV век, Историја II, Скопје 1966, 1—2, стр. 126. Според усното соопштение на проф. М. Соколоски, во XV век, во пописниот дефтер № 16 е регистрирано с. Архангел во Леринската нахија.

¹⁶⁾ Heinrich Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida*, 119, 2.

¹⁷⁾ Насеља и порекло становништва, књ. 28, Београд 1935, стр. 429.

¹⁸⁾ Т. Томоски, нав. статија, стр. 170.

¹⁹⁾ С. Антољак, Уште нешто за „Асамати“, стр. 119.

²⁰⁾ Димче Коцо, Климентовиот манастир „Св. Пантелејмон“ и раскопката при „Имарет“ во Охрид, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, I, Скопје 1948, стр. 129.

²¹⁾ Т. Томоски, нав. статија, стр. 170.

²²⁾ Димче Коцо, Проучувања и археолошки испитувања на црквата на манастирот Св. Наум. Зборник на Археолошкиот музеј, Скопје 1958, стр. 79, види и стр. 65, 74 и 78.

Спрема тоа и во случајот на асаматската црква можни се нови সিдања. Меѓутоа, Ст. Антоњак ја датира црквата само врз основа на годината што е запишана на внатрешниот ѕид во црквата, без стручна проверка за староста на објектот.

Во врска со името на населбата за Ст. Антоњак „положително би било по црквата Арангел... селото да го добие тоа име“²³⁾ било на грчки или македонски и „со придавката свети или без неа“. Претходно неколку збора за заклучокот што го прави Ст. Антоњак во врска со грчкиот назив на топонимот. Имено, тој пишува за преспанскиот предел дека „бил непрекинато во византиската, т.е. грчката културна влијателна зона“²⁴⁾ Веднаш да се каже дека тоа тврдење е еднострано и дека е дадено без да се има предвид присуството на македонското население и на словенската топонимија во Преспа во минатото и денес. Во преспанскиот предел, нема сомневање, некогаш имало грчко влијание, но не со тој интензитет и така долго како што пишува Ст. Антоњак. На пример, селото Пустец што лежи на западниот брег на Преспанското Езеро во XV и XVI век се викало Горница (Горица), а било познато и под назив Мегали Пустец.²⁵⁾ Како што се гледа, во приведениот топоним била преведена од словенски на грчки само придавката голем, додека именката останала неизменета. Кога веќе станува збор за грчкото влијание во називите на месности во Македонија да го наведеме и примерот на струмичкиот топоним Клуч, кој едновремено, во првата половина на XIV век, се сретнува и во грчкиот облик *κλαδίον*.²⁶⁾

Бркотијата околу потеклото на преспанскиот топоним кај Ст. Антоњак настанала поради несогледување и невнимателно читање на документите во кои се употребени зборовите Арангел и Асамати. Имено, името Арангел, како име и за арангелите Михаил и Гаврил се употребува во грамотите повеќе во сингуларен облик отколку во плурал. Примери за тоа можат да се најдат и во втората статија на Ст. Антоњак, на стр. 118. Имено, храмот по име „великославних и бесплатних чиновачелник архистратига Михаила и Гаврила“ (станува збор за манастирот на арангелите во Лесново б.м.) се наведува ред подолу во сингулар како „црква светого архагела Лесновскога“. Во грамотата на која се повикува Ст. Антоњак за една те иста црква е употребен и плурал и сингулар („светих архагел в Злетове“

²³⁾ С. Антоњак, Уште нешто за „Асамати“, стр. 119.

²⁴⁾ Исто, стр. 119.

²⁵⁾ А. Стојановски, Кон прашањето за политичко-територијалната поделба на јужниот Балкан пред турското освојување, Историја VII, Скопје 1971, 2, стр. 160.

²⁶⁾ Стојан Новаковиќ, Законски споменици српских држава средњег века, Београд 1912, стр. 403 и Le R. P. Louis Petit et V. Korablev, Actes de Chilandar, Санктпетербург 1911, 131, 19.

и Архаггелоу оу Злетовој“).²⁷⁾ Иста употреба на името на светителот се среќава и во грчката транскрипција и тоа во сингуларен облик 'Αρχαγγελος²⁸⁾ и во плурален των 'Αρχαγγέλων²⁹⁾.

Идентична појава има и кај зборот Асамати. Но за разлика од Арангел, името Асамати се употребува повеќе во плурал и тоа за именување не на богомили, како предлага Ст. Антољак, туку на цркви и панаѓури што се одржувале при црквата по случај денот на светителот. На пример: Asomatoikirche in Derbe (црква Асомати б.м.) е забележена во една грамота од 1084 (?).³⁰⁾ Втор пример се среќава во една хрисовула од 1333 година и тоа пак во плурал: Asomatoi-Kloster (манастир Асомати б.м.).³¹⁾ Црквата Асомати славела на 8 ноември (по стариот стил), т.е. на денот кога се празнувал и Св. Арангел. Датата на празнувањето е забележена во една хрисовула од 1287 година со следниве зборови: der jährliche Asomatoi-Markt (панаѓурот Асомати б.м.) in N. Georgios am 8. november“.³²⁾ На истиот ден се одржувал и панаѓурот при црквата Св. Михаил во Неокастрон.³³⁾ Името се среќава и во сингуларен облик и тоа како назив за месност. Така во една хрисовула од 1307 година е забележен имот Асомату (das Gut Asomatu) близу с. Смоквина.³⁴⁾

Името Асомати има својство да го заменува гласот а во о. За мутација на преспанскиот топоним Асамати пишува Влоѓимјеж Пјанка.³⁵⁾ Школски пример на мутација на гласовите и на едновремена употреба на топонимот и во плурал и сингулар се среќава кај берското село Асамати. Споменатиот топоним Ст. Антољак го забележал, според В. Кнчов, во плурал (Асамати).³⁶⁾ Истото село јас, во својата статија, го запишав во

²⁷⁾ Ст. Новаковиќ, нав. дело, стр. 677 и 678. Види и други примери на стр. 412, 413, 682, 690, 706—708.

²⁸⁾ H. Gelzer, нав. дело, 119, 2.

²⁹⁾ W. Regel, E. Kurtz et V. Korablev, Actes de Zographou, Санктпетербург 1907, XIX, 69.

³⁰⁾ F. Dölger, Regesten der Kaiserurkunde des oströmischen Reiches, Teil II (1025—1204), München-Berlin 1925, стр. 32.

³¹⁾ Franz Dölger, Regesten... 4 Teil, 1960, стр. 152 и да не ги редиме другите примери.

³²⁾ Исто, стр. 11.

³³⁾ Die Kirche des H. Michael in Neokastron mit gebäuden und mit dem Jahrmarkt am 8. november. F. Dölger, нав. дело, стр. 11.

³⁴⁾ Исто, стр. 49. Асомат(а) или Асамат(а), според Ст. Антољак е сингуларен облик, види ја неговата статија на стр. 119.

³⁵⁾ Влоѓимјеж Пјанка, Топономастиката на Охридско-преспанскиот базен, Скопје 1970, стр. 130. Според Пјанка, односно според усното соопштение на проф. Михаил Петрушевски името на селото Асамати потекнува од старата црква Св. Ангели (за која нема потврда).

³⁶⁾ Стјепан Антољак, Една промашена и неуспешна критика, Гласник на Институтот за национална историја XVI, Скопје 1972, 2, стр. 287.

сингулар (Асомата)³⁷⁾, а Адолф Штрук го зацртал под име Насамата.³⁸⁾

Отсуството на придавката свети во називот на с. Асамати за Ст. Антољак е уште еден доказ дека споменатиот топоним „е збор со друго потекло“³⁹⁾ и дека е „во врска со богомилите“.⁴⁰⁾ Меѓутоа, при правењето заклучок испуштил од предвид дека и имињата на преспанските села Герман и Аил се изведени од култни објекти, па сепак не ја добиле придавката свети. Впрочем, во нахијата Волкашин во чиј состав влегувал и дел од Преспа во XV и во XVI век имало села што биле сложени со придавката свети. На пример: с. Света Недела, с. Свети Ѓерг и с. Свети Никола.⁴¹⁾

Како што се гледа крајот е сосем подруг од оној што го предлага Ст. Антољак. Името на преспанското село Асамати потекнува од називот на тамошната црква Арангел.

---

³⁷⁾ Т. Томоски, нав. статија, стр. 169.

³⁸⁾ Adolf Struck, *Makedonische Fahrten*, Sarajevo 1908 во приложената карта.

³⁹⁾ С. Антољак, Уште нешто за „Асамати“, стр. 120.

⁴⁰⁾ Исто, стр. 123.

⁴¹⁾ А. Стојановски, нав. статија, стр. 162 и 163.